

RECORD NEEDLE—"IS RIGHT NOW. AND OUT HERE"—HE
E AND HERE"—HE POINTED TO JUST OUTSIDE OF THE TRIV
NENCE) FIRST TASK "WHAT KIND OF SILENCE IS THIS?" EMBAR
CIDE OR SACRIFICE IS THIS?" (WHY TO PLAY THE DEATH
NAIL WITH TINY BULBS LIT NEXT TO THE NAMES OF THOSE
HERE WERE NO BAD WORDS, ONLY BAD VIBES. AND THEN, WHEN I
OUR DIED. TWO TEN: THAT SAND LABKA BASE FLAME-TIP BULBS FO
HE HOPE. IT FEELS LIKE IT'S BEEN A YEAR SINCE I WANDE
REMEMBER THE SUREAL: WHERE THE BROAD STRIPS OF
THERE, THE COOL STEEL BANISTER OF THE PUSH-CARP
ING TO COMMENT ON THE COMMENTARY.
PLAY LIFE MEMORIES) MY EARLIEST MEMORY
TH A STAMP AND NO DESTINATION OR RETU
YEARS. I WAS TOO EMBARRASSED TO ACKNOWLEDGE IT WITH
S AS THEY ROLLED BACK. DESPITE THE TEXTS AND EMAIL
NO ONE." AND HE ASKED, "THEN, WHAT WOULD SAVE
TAKE YOU TO THE GATE, I'M SURE YOU WOULD WANT
I REMEMBER IT ANY WAY OTHER THAN AS PROP
AND MY SAYING, "WHO'D HAVE THOUGHT IT? TAKING A
AMAZED. OF COURSE HE DIDN'T KNOW HE WOULDN'T
ISHED HANDLE OF THE SNACK DRAWER. THE S
D ONE KNEW WAS HIS LAST PULLED TOOTH. A TACKER
TOUCH LOVE) WHISPER INTO AN EAR, LISTEN FOR
WORDS. ALL THE SPACES ALLOW IT TO SHIFT WHEN I
SIDE THE ARK ARE THE BROKEN AND THE WHOLE: SAM'S

AS CTA

JONATHAN SAFRAN
FOUR

baltos lankos

Jonathan Safran Foer

Aš čia

romanas

Iš anglų kalbos vertė Gabrielė Gailiūtė-Bernotienė

baltos lankos

I
Prieš karą

Grižti į laimę

Kai prasidėjo Izraelio naikinimas, Izaakas Blochas svarstė, ar jam nusižudyti, ar kraustytis į Žydų namus. Jis gyveno bute, kur knygų stirtos kilo iki palubės, o kilimai buvo tokie stori, kad juose pranykdavo žaidimų kauliukai; paskui pusanthro kambarėlio plūktine asla; ant miško paklotės, po abejingomis žvaigždėmis; po grindimis krikščionio, kuris po trijų ketvirčių amžiaus kitame pasaulio gale tikriausiai pasodino medį savo teisumui pažymėti; duobėje tiek dienų, kad keliai taip iki galo ir neišsitiesė; su čigonais, partizanais ir palyginti padoriais lenkais; tranzitinėje, pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų stovyklose; laive su laivu butelyje, stebuklingai ten suręstu nemigos kamuojamo agnostiko; kitapus vandenyno, kurio niekada iki galo neperplaukė; virš pustuzinio krautuvėlių, kurias mirtimi vaduodamasis suremontavo ir pardavė, uždirbdamas nedidelį pelną; greta moters, tikrinusios spynas, kol sulaužydavo, ir mirusios nuo senatvės, sulaukus keturiasdešimt dvejų, be menkiausios šlovinimo giesmės gerklėje, bet su smegenyse vis dar tebesidalijančiomis nužudytos mamos ląstelėmis; o galiausiai, paskutinį ketvirtį amžiaus, tyliame lyg sniego rutulys Silver Springo namelyje: ant kavos staliuko bluko dešimt svarų Romano Višniako; paskutiniame pasaulyje beveikiančiame vaizdajuosčių grotuve išsimagnetino filmas „Enemies, A Love Story“; šaldytuve, mumifikuotame žavingų, genialių, auglių nekamuojamų anūku nuotraukomis, kiaušinių salotos virto paukščių gripu.

Vokiečių hortikultūrininkai nugenėjo Izaako giminės medį iki pat Galicijos dirvos paviršiaus. Tačiau jis, padedamas sėkmės ir nuojautos, be jokios pagalbos iš aukščiau, vėl suleido šaknis į Vašingtono grindinį, ir prie Izaako gyvos galvos išaugo naujos šakos. Jei tik Amerika neatsigręš prieš žydus – kol, pataisytų jo sūnus Irvan, – medis ir toliau žels ir žaliuos. Žinoma, tuomet Izaakas jau vėl bus duobėje. Niekada nebeišties kojų, bet, sulaukus jo nežinomo amžiaus, nesvarbu kiek prisiartinus nežinomiems pažeminimams, atėjo metas atgnaudyti žydo kumščius ir pripažinti, kad prasideda pabaiga. Pripažinimą nuo susitaikymo skiria depresija.

Net nežiūrint Izraelio naikinimo, metas buvo nepalankus: liko vos kelios savaitės iki vyriausio proanūkio bar micvos, kurią Izaakas laikė artėjančia gyvenimo finišo linija nuo pat tada, kai kirto ankstesnę finišo liniją – jauniausiojo proanūkio gimimą. Bet niekas negali paliepti seno žydo sielai apleisti kūną, o kūnui – užleisti brangųjį vieno kambario būstelį kitam kūnui iš laukiančiųjų sąrašo. Ir brandos negalima nei paskubinti, nei atidėti. Kita vertus, nupirkus porą tuzinų negražintinų lėktuvo bilietų, užsakius visą Vašingtono „Hilton“ korpusą, sumokėjus dvidešimt tris tūkstančius dolerių užstatų už bar micvą, kalendoriuje pažymėtą nuo praėjusių žiemos olimpinų žaidynių, negali būti tikras, kad ji įvyks.

Adas Izraelio šulio koridoriais slinko keli berniukai, kvatodami, kumščiuodamiesi, iš besivystančių smegenų kraujas plūdo į besivystančias genitalijas ir atgal, žaisdamas paauglystės žaidimą, kai laimėti gali tik vienas galas.

– Bet rimtai, – pratarė vienas berniūkštis, šiek tiek grebluodamas dėl dantų plokštelės, – vienintelė priežastis, kodėl gera, kai čiulpia – dėl to, kad paskui su ranka smaukant būna šlapia.

– Amen.

– O šiaip atrodo, lyg dulkintum stiklinę vandens su dantim.
– O tai beprasmiška, – pridūrė rudis, kurį vis dar krėsdavo šiurpas vien prisiminus „Hario Poterio ir mirties relikvijų“ epilogą.

– Koks nihilistas.

Jei Dievas yra ir teisia, Jis atleisčių šiemis berniūkščiams viską, suprasdamas, kad juos spiria išorės jėgos jų viduje ir kad jie taip pat sukurti pagal Jo paveikslą.

Tyla, visi sulėtino žingsnį, stebėdami, kaip Margo Vaserman geria vandenį iš fontanėlio. Buvo kalbama, kad jos tėvai dvi mašinas laiko lauke prie triviečio garažo, nes iš viso turi penkias. Buvo kalbama, kad jos špicas tebeturi kiaušius ir kad jie kaip milijonai.

– Kad mane *kur*, norėčiau būti tas fontanėlis, – tarė berniukas hebrajiška pavarde Pereco-Jicchakas.

– O aš norėčiau būti trūkstama tų beklynių kelnaičių dalis.

– O aš noriu pripildyti pimpalą gyvsidabrio.

Tyla.

– Ką tu čia šneki?

– Na, suprantat, – atsakė Martis Koenas-Rozenbaumas, anksčiau vadintas Chaimu bet Kalmanu, – na... paversti pimpalą termometru.

– Šerdamas jį sušiais?

– Ar tiesiog įšvirksdamas. Nesvarbu kaip. Biče, juk supranti, apie ką aš.

Ketveriukė papurtė galvas, netyčia visi išvien, lyg stalo teniso žiūrovai.

Pašnabždomis:

– *Įkišti jai šiknon.*

Kitiems labiau pasisėkė, jie turėjo dvidešimt pirmo amžiaus mamas, žinančias, kad temperatūrą reikia matuoti ausyje skaitmeniniu termometru. O Chaimui pasisėkė, kad, berniūkščiams

nespėjus prilipdyti jam pravardės, kurios jis niekada nebūtų nusi-
kratęs, jų dėmesį patraukė kas kita.

Semas sėdėjo ant suoloelio prie rabino Singerio kabineto, nuna-
rinęs galvą, nudelbęs akis į delnus skreite lyg vienuolis, laukiantis,
kada jį sudegins. Berniukai sustojo ir neapykantą sau nukreipė į jį.

– Girdėjom, ko prirašinėjai, – pareiškė vienas, besdamas
pirštu Semui į krūtinę. – Peržengei ribą.

– Apsišikai iki ausų, brolau.

Keista – paprastai Semo perteklinė prakaito gamyba įsi-
jungdavo tik tada, kai grėsmė praeidavo.

– Aš nieko nerašinėjau, ir aš tau ne, – jis pirštais parodė ka-
butes, – *brolis*.

Galėjo taip pasakyti, bet nepasakė. Galėjo paaiškinti, kad
viskas ne taip, kaip atrodo. Bet nepaaiškino. Viską kentė tylomis,
kaip visada gyvenime, blogojoje ekrano pusėje.

Už rabino durų, kitapus rabino stalo, sėdėjo Semo tėvai Džei-
kobas ir Džiulija. Jiems čia nepatiko. Niekam čia nepatiko. Rabinui
reikėjo suregzti keletą iškilmingai skambančių žodelių apie tokį
Ralfą Krembergą, kurį pakas antrą valandą. Džeikobui būtų mieliau
rašyti bibliją *Amžinai mirštančiai tautai* ar versti namus aukšty-
n kojomis, ieškant prapuolusio telefono, ar bent jau nuspausti in-
terneto svirtį, kad ištrykštų dopaminas. O Džiulijai šiandien turėjo
būti laisvadienis – bet čia tikra laisvadienio priešingybė.

– Ar neturėtume čia pasikviesti ir Semo? – paklausė Džei-
kobas.

– Manau, verčiau pasikalbėkime tarp suaugusiųjų, – atsakė
rabinas Singeris.

– Semas irgi suaugęs.

– Semas *tikrai ne* suaugęs, – atrėžė Džiulija.

– Nes neišmoko paskutinių trijų eilučių iš palaiminimo,
kuris yra po palaiminimo po to, kai perskaito savo haftarą?

Nekreipdama dėmesio į Džeikobą, Džiulija padėjo ranką ant rabino stalo ir tarė:

– Žinoma, negražu atsikalbinėti, ir labai norime surasti, kaip susitaikyti.

– Bet sykiu, – įsiterpė Džeikobas, – ar nėra truputį per žiauru pašalinti už tai, kas iš tikrųjų nėra *taip jau* baisu?

– Džeikobai...

– Ką?

Stengdamasi pasiūsti žinią savo vyrui, bet ne rabinui, Džiulija prispaudė du pirštus prie kaktos ir, išpūtusi šnerves, vos pastebimai papurtė galvą. Ji labiau priminė beisbolo trenerį, o ne žmoną, motiną ir bendruomenės narę, norinčią nukreipti jūrą nuo sūnelio smėlio pilies.

– Adas Izraelis – pažangus šulis, – atsakė rabinas, o Džeikobas nusivaipė taip pat instinktyviai, kaip žiaukčiotų. – Mes didžiujamės, kad nuo seno sugebame žvelgti plačiau už savo laikmečio kultūros normas ir kiekviename žmoguje išžiūrėti dieviškąją šviesą, *Ohr Ein Sof*. Tad rasistiniai įžeidimai čia tikrai labai baisūs.

– *Kq?* – net pasitempė Džiulija.

– Negali būti, – pritarė Džeikobas.

Rabinas rabiniškai atsiduso ir pastūmė Džiulijai lapelį.

– Jis taip *sakė?* – paklausė Džiulija.

– Rašė.

– *Kq* rašė? – nesuprato Džeikobas.

Priblokšta purtydama galvą, Džiulija tyliai perskaitė sąrašą: „Dvokiantis arabas, čiurka, pinda, japošius, pideras, ispanosas, žydpalaikis, žodis iš „n“...“

– Jis parašė „žodis iš „n“? – paklausė Džeikobas. – Ar *patį* žodį iš „n“?

– Patį žodį, – atsakė rabinas.

Nors mintyse pirmenybę derėjo teikti sūnaus vargams, Džeikobas užsigalvojo apie tai, kad šis žodis – vienintelis, kurio niekaip negalima išstarti.

– Turbūt tai nesusipratimas, – pratarė Džiulija, galiausiai duodama lapelį Džeikobui. – Semas slaugo gyvūnėlius...

– *Sinsinačio peteliškė?* Tai ne rasistinis įžeidimas. Kiek žinau, tai seksualinis veiksmas. Turbūt.

– Čia ne vien įžeidimai, – paaiškino rabinas.

– Žinot ką, esu beveik tikras, kad „Dvokiantis arabas“ taip pat yra seksualinis veiksmas.

– Teks pasitikėti jūsų žiniomis šiuo klausimu.

– Pagalvokit, gal mes visą sąrašą visai klaidingai suprantam.

Vėl nekreipdama dėmesio į vyrą, įsiterpė Džiulija:

– O ką apie tai sakė Semas?

Rabinas pešiojosi barzdą, ieškodamas žodžių, kaip makakos ieško utėlių.

– Jis ginasi. Triukšmingai. Bet tų žodžių prieš pamoką nebuvo, o tame suole sėdi tik jis vienas.

– Jis jų neparasė, – pareiškė Džeikobas.

– Rašysena jo, – nepritarė Džiulija.

– Visų trylikamečių rašysena vienoda.

Rabinas tarė:

– Jis niekaip negalėjo paaiškinti, iš kur tie žodžiai ten atsirado.

– O kodėl jis turi aiškinti, – atrėžė Džeikobas. – Ir tarp kitko, jei Semas *būtų* tuos žodžius parašęs, gal jis kvailas, kad paliktų juos ant suolo? Toks įžūlumas rodo, kad jis nekaltas. Kaip „Esminiame instinkte“.

– Bet „Esminiame instinkte“ ji juk ir buvo kalta, – atsakė Džiulija.

– Tikrai?

– Su ledo kirtikliu.

– Na, gal ir taip. Bet tai filmas. Aiškiai čia prirašinėjo koks nors tikras rasistas, norėjęs pakenkti Semui.

Džiulija tarė tiesiai rabinui:

– Mes būtinai paaiškinsim Semui, kodėl tai, ką jis parašė, gali labai užgauti kitus žmones.

– Džiulija, – sudraudė Džeikobas.

– Ar pakaktų atsiprašyti mokytojo, kad galėtume toliau plauoti bar micvą?

– Tai ir ketinau siūlyti. Bet, deja, apie tuos žodžius jau pasklido gandai visoje bendruomenėje. Todėl...

Džeikobas susierzinęs atsiduso – arba tokį įprotį jis perdavė Semui, arba pats iš jo to išmoko.

– Tarp kitko, *kokius* kitus žmones? Grūmoti kumščiais – visai ne tas pats, kas sugurinti nosį.

Rabinas įdėmiai nužvelgė Džeikobą. Jis paklausė:

– Ar Semo namuose kas nors negerai?

– Jis ruošia labai daug namų darbų, – pradėjo Džiulija.

– Jis šito *nedarė*.

– Ir ruošiasi bar micvai, bent teoriškai tam reikia dar valandos kas vakarą. O dar violončelė ir futbolas. O jaunesnysis jo brolis Maksas išgyvena kažkokią egzistencinę krizę, ir visiems dėl to nelengva. O jaunėlis Bendžis...

– Atrodo, tikrai daug visko supuolę, – pritarė rabinas. – Puikiai jį suprantu. Mūsų vaikams tenka labai stengtis. Daug daugiau negu tekdavo mums patiems. Bet, deja, rasizmui čia vietos nėra.

– Savaiame suprantama, – pritarė Džiulija.

– Pala. Tai jūs vadinat Semą *rasistu*?

– Taip aš nesakiau, pone Blochai.

– *Sakėt. Ką tik sakėt. Džiulija...*

– Neprisimenu pažodžiui.

– Aš sakiau: „Rasizmui čia vietos nėra.“

– Rasizmas ir yra rasistų pažiūros.

– Ar esate kada pamelavęs, pone Blochai? – Džeikobas neučia vėl ėmė čiupinėti švarko kišenę, ieškodamas telefono. – Manychiau, kad kaip ir visi pasaulio žmonės, kada nors pamelavęs esate. Bet juk dėl to nesate melagis.

– Jūs vadinate mane melagiu? – paklausė Džeikobas, pirštais sugniaužęs tuštumą.

– Jūs grūmojate kumščiais, pone Blochai.

Džeikobas atsigrėžė į Džiuliją:

– Taip, žodis iš raidės „n“ tikrai negražus. Negražus, negražus, tiesiog bjaurus. Bet tai buvo vienas žodis iš daugelio.

– Jums atrodo, kad platesnis mizoginijos, homofobijos ir iškrypimų kontekstas viską *pataiso*?

– Bet *jis to nerašė*.

Rabinas pasimuistė ant kėdės.

– Jei galėčiau akimirką kalbėti atvirai, – jis nutilo ir pirštu patapšnojo per šnerve, lyg rodydamas, kad panorėjęs galės savo žodžių išsižadėti. – Juk suprantu, kad Semui nelengva būti Irvingo Blocho anūku.

Džiulija atsilošė ir ėmė įsivaizduoti smėlį, pilis, šintoistų šventovės vartus, prieš dvejus metus po cunamio išmestus į Oregono krantą.

Džeikobas atsigrėžė į rabi:

– Nesupratau?

– Kai vaikas turi tokį pavyzdį...

– Nieko sau.

Rabinas kreipėsi į Džiuliją:

– Juk suprantat, ką turiu galvoje.

– Suprantu.

– *Nesuprantam*.

– Galbūt, jei Semui neatrodytų, kad gali sakyti bet ką, kad ir...

– Ar skaitėte dvitomę Lindono Džonsono biografiją, parašytą Roberto Karo?

– Neskaičiau.

– Na, jei būtumėt šiuolaikiškas rabis ir *būtumėt* skaitę šį klasikinį veikalą, žinotumėt, kad 432–435 puslapiuose pasakojama, jog Irvingas Blochas labiau negu bet kas Vašingtone, ar *bet kur*, stengėsi prastumti Balsavimo teisių aktą. Joks vaikas negalėtų net *svajoti* apie geresnį pavyzdį.

– Vaikai ir neturėtų apie tai svajoti, – neatsigręždama į jį pratarė Džiulija.

– Taigi... ar mano tėvas tinklaraštyje prirašė neapgalvotų dalykų? Taip. Prirašė. Neapgalvotai. Dabar apie tai ir galvoja. Vis galvoja ir galvoja, ir galo nematyt. Bet kaip jūs drįstate teigti, kad jo teisuoliškumas anūkams negali būti tinkamas įkvėpimo šaltinis...

– Neįsižeiskite, pone Blochai...

Džeikobas atsigręžė į Džiuliją:

– Eime iš čia.

– O gal geriau rūpinkimės, ko reikia Semui.

– Čia Semui nieko nereikia. Be reikalo vertėme jį surengti bar micvą.

– Ką? Džeikobai, mes jo nevertėme. Gal kiek *pastūmėjome*, bet...

– Pastūmėjome jį būti apipjaustytą. O bar micvai ruoštis vertėme visa jėga.

– Jau dvejus metus tavo senelis kartoja, kad vienintelė priežastis, dėl kurios dar gyvena, yra sulaukti Semo bar micvos.

– Juo labiau reikia jos nerengti.

– O mes norėjome, kad Semas suprastų, jog yra žydas.

– Manai, yra tikimybė, kad jis to nežino?

– Kad *būtų* žydas.

– Žydas – taip. Bet *religingas*?

Džeikobas nemokėjo atsakyti į klausimą „Ar tu religingas?“. Sinagogoje jis niekada nesijautė svetimas, į kašrutą atsižvelgti niekada nevengė, niekada nesikratė minties – net didžiausios nevilties akimirka, užpykęs ant Izraelio, ant savo tėvo, ant Amerikos žydų, ant nesančio Dievo, – kad savo vaikus bent kiek supažindins su žydų raštija ir papročiais. Bet dvigubi neiginiai niekada nesudarė tikros religijos. Ar, kaip po trejų metų savo bar micvos kalboje pasakys Semo brolis Maksas, „Gali išsaugoti tik tai, ko nesutinki atsisakyti“. O Džeikobas, kad ir kaip troško tęstinumo (istorijos, kultūros, minties ir vertybių), kad ir kaip norėjo tikėti, kad esama kokios nors gilesnės prasmės, pasiekiamos ne tik jam, bet ir jo vaikams bei vaikų vaikams, – šviesa skverbė pro pirštus.

Kai tik susipažino, Džeikobas ir Džiulija dažnai kalbėdavosi apie „religiją dviem“. Jos galėjai gėdytis, jei tik ji nebūtų kėlusį tokių taurių jausmų. Jų šabas: kiekvieną penktadienio vakarą Džeikobas perskaitydavo laišką, kurį rašydavo Džiulijai visą savaitę, o ji padeklamuodavo atmintinai išminktą eilėraščių; be palubės lempos, išjungę telefoną, sukišę laikrodžius po raudono velvetinio krėslo pagalvėle, jiedu lėtai valgydavo vakarienę, kurią prieš tai sykiu lėtai paruošdavo; prisileisdavo vonią ir mylėdavosi, vandeniui kylant. Saulėtekio pasivaikščiojimai trečiadieniais: kelias nejučia virto ritualu, kartojamu savaitė po savaitės, kol šaligatvyje liko jų tako įspaudas – neįžiūrimas, bet tikrai liko. Per Roš Hašaną, užuot ėję į pamaldas, jiedu atlikdavo tašlichos apeigas: žerdavo duonos trupinius, simbolizuojančius praėjusių metų nuoskaudas, į Potomako upę. Kai kurie nugrimzdavo, kitus srovė išnešdavo į krantą, kai kurias nuoskaudas pastverdavo žuvėdros ir jomis penėdavo dar aklius jaunikius. Kasryt, prieš pakildamas iš lovos, Džeikobas pabučiuodavo Džiuliją tarp kojų – ne seksualiai (apeigos numatė, kad iš to bučinio nesektų niekas daugiau), bet religingai. Keliaudami jie ėmė rinkti daiktus, kurie kokia nors prasme iš vidaus buvo didesni negu iš išorės: vandenynas, sutilpęs

kriauklėje, sudilusi rašomosios mašinėlės juostelė, visas pasaulis sidabrinio stiklo veidrodyje. Regis, viskas virto apeigomis – ketvirtadieniai, kai Džeikobas pasiimdavo Džiuliją iš darbo, rytinė kava, geriama kartu, bet tylomis, rašteliai, kurių Džiulija prikaišiodavo į Džeikobo knygas vietoje skirtukų, – kol tarsi visata, išsiplėtusi iki pat ribų ir ėmusi trauktis pradžios link, viskas ėmė griūti.

Penktadienio vakarai kartais atrodydavo per daug vėlyvi, o trečiadienio rytai – per daug ankstyvi. Po neįtikėtinai pokalbio būtinio į tarpukojį nebūdavo, o jei nenori įjungti vaizduotės, kiekgi yra dalykų, kurie iš vidaus didesni negu iš išorės? (Apmaudo juk nepasidėsi ant lentynos.) Jie stengėsi, kiek galėjo, mėgino nepastebėti, kokie pasidarė aplaidūs. Bet retsykais kuris nors, paprastai užspeistas į kampa ir, nežiūrint visų šviesos angelų maldavimų, neįstengdamas daryti nieko kita, kaip tik kaltinti, imdavo ir pasakydavo: „Pasiilgau mūsų šabo.“

Kai gimė Semas, atrodė, kad bus proga pradėti iš naujo, taip pat ir kai gimė Maksas, ir kai Bendžis. Religija trims, keturiems, penkiems. Apeigomis virto pirmą kiekvienų metų dieną pažymėti vaikų ūgį ant durų staktos – visada iš pat ryto, kol žemės trauka jų nesumažino. Kiekvieną gruodžio 31 dieną jie mėtė į ugnį pasiryžimus, kiekvieną ketvirtadienį po vakarienės visa šeima vedžiodavo Argą, garsiai skaitydavo pasiekimų knygeles pakeliui į „Vace“ skanauti šiaip jau neleidžiamų *arranciata* ir *limonata*. Vaikai lovytėse būdavo apkamšomi tam tikra tvarka, laikantis tam tikrų sudėtingų protokolų, o per bet kieno gimtadienį visi miegodavo vienoje lovoje. Jie dažnai laikydavosi šabo – iš dalies nejaukiai stebėdami religiją, iš dalies patys ją išpažindami – valgydami „Whole Foods“ chalą, gerdami „Kedem“ vynuogių sultis, žibindami laibas nykstančių bičių vaško žvakes sidabrinėse išnykusių protėvių žvakidėse. Po palaiminimų, prieš pradėdant valgyti, Džiulija ir Džeikobas prieidavo prie kiekvieno vaiko, priglausdavo galvą ir

pakuždédavo į ausį, už ką šią savaitę juo didžiuojasi. Koks intymumas – pirštai plaukuose, meilė, neslepiana, bet vis tiek išpažįstama pakuždomis, net prigesintų virpučių laidai virpédavo.

Po vakarienės jie atlikdavo apeigas, kurių kilmės niekas neprisiminė ir kurių prasme niekas neabejojo: jie užsimerkdavo ir vaikščiodavo po namus. Kalbėti, kvailioti, juoktis nebuvo draudžiama, bet apakę jie visada ir nutildavo. Pamažu jie apsyrato su tamsa ir tyla, ištvėrdavo dešimt minučių, paskui dvidešimt. Visi vėl susirinkdavo prie virtuvės stalo ir kartu atsimerkdavo. Kaskart tai būdavo tikras nušvitimas. Du nušvitimai: svetimi staiga atrodydavo namai, kuriuose vaikai pragyveno visą gyvenimą, ir svetima atrodydavo rega.

Vieną šabą, pakeliui aplankyti prosenelio Izaako, Džeikobas tarė:

– Žmogus vakarėlyje pasigeria ir pakeliui namo partrenkia ir nužudo vaiką. Kitas žmogus taip pat pasigeria, bet namo grįžta laimingai. Kodėl pirmasis visą gyvenimą sėdės kalėjime, o antrasis kitą rytą atsibus lyg niekur nieko?

– Nes jis nužudė vaiką.

– Bet jei žiūrėsime, ką blogo jie padarė, tai abu bus vienodai kalti.

– Bet antrasis vaiko nenužudė.

– Ne todėl, kad buvo nekaltas, o todėl, kad jam pasisekė.

– Bet vis tiek – pirmasis nužudė vaiką.

– Bet jei kalbame apie kaltę, ar neturėtume atsižvelgti į veiksmus ir intencijas, o ne tik į pasekmes?

– Koks buvo tas vakarėlis?

– Ką?

– Aha, o ko tas vaikas taip vėlai trainiojasi gatvėje?

– Man rodos, svarbiausia...

– Tėvai turėjo jį saugoti. Tai *juos* reikia sodinti į kalėjimą.

Bet, ko gero, tuomet vaikas liktų be tėvų. Nebent gyventų kalėjime kartu su jais.

– Pamiršai, kad jis žuvo.

– Ai, tikrai.

Semas ir Maksas pametė galvas dėl intencijų. Vieną sykį Maksas verkdamas atbėgo į virtuvę, susiėmęs už pilvo.

– Aš jam trenkiau, – pranešė Semas iš svetainės, – bet netyčia.

Arba kai Maksas kerštaudamas sutrypė Semo pusiau suręstą „Lego“ pilaitę ir pasakė:

– Aš netyčia, norėjau tik užminti ant kilimo po ja.

Brokoliai būdavo sušeriami Argui pastalėje, „netyčia“. Žinių patikrinimams būdavo nepasiruošta „tyčia“. Kai Maksas pirmą kartą liepė Džeikobui užsičiaupti – šiam neparankiu laiku paprašius Makso pasitraukti nuo kažko panašaus į „Tetri“, kur jis jau ruošėsi sumušti dešimt dienos rekordų, bet šiaip jau apskritai neturėjo žaisti, – jis padėjo Džeikobo telefoną, pribėgo prie jo ir iš baimės išpūstomis akimis pasakė:

– Nenorėjau.

Kai sunkios geležinės durys privėrė ir sutraiskė Semo kairiosios rankos pirštus, o jis šaukė: „Už ką man šitaip?“, vis kartojo ir kartojo: „Už ką man šitaip?“, o Džiulija, prigludusi jį, nepaisydama ant marškinių plintančios kraujo dėmės, kaip kadaise plisdavo motinos pienas, išgirdus verkiant kūdikį, tiesiog jam sakė: „Aš tave myliu, aš su tavim“, o Džeikobas pridūrė: „Reikia važiuoti į ligoninę“, Semas, daktarų bijojęs labiau už bet ką, ką bet kuriam daktarui kada nors gali tekti gydyti, maldavo: „Nereikia! Nereikia! Aš tyčia! Aš tyčia taip padariau!“

Slinko laikas, pasaulis vargo, o Džeikobas su Džiulija pamažu pamiršo ką nors daryti tyčia. Jie nebesipriešindami pamiršdavo, ir, kaip pasiryžimai, pasivaikščiojimai antradieniais, gimtadieniniai skambučiai giminaičiams Izraelyje, trys pirkinų maišai, kupini žydiškų išsineštinių patiekalų, atnešami proseneliui Izaakui kiekvieno mėnesio pirmąjį sekmadienį, leidimas neiti į mokyklą per pirmąsias „Nationals“ varžybas namuose, dainavimas „Singin' in

the Rain“, važiuojant Hiena Edu per automatinę mašinų plovyklą, „dėkingumo dienoraščiai“ ir „ausų apžiūros“, kasmetinis moliūgų skynimas, pjaustymas ir jų sėklų skrudinimas ir puvimas visą mėnesį, taip išsisklaidė ir slaptas išdidumas.

Gyvenimas iš vidaus pasidarė daug mažesnis negu iš išorės, jame atsivėrė kiaurymė, tuštuma. Todėl toji bar micva atrodė tokia svarbi – tai buvo paskutinė spūrančio pavadžio gija. Ją nutraukus, kaip be galo troško Semas, kaip dabar siūlė Džeikobas, lyg pats nežinotų, ko jam labiausiai reikia, tuštumoje plūduriuoti liks ne vien Semas, bet visa šeima: deguonies pakaktų visam gyvenimui, bet ar tai gyvenimas?

Džiulija atsigręžė į rabiną:

- Jei Semas atsiprašys...
- Už ką? – paklausė Džeikobas.
- Jei jis atsiprašys...
- *Kieno?*
- Visų, – atsakė rabinas.
- Visų? Visų gyvųjų ir mirusiųjų?

Džeikobas taip suformulavo – *visų gyvųjų ir mirusiųjų* – ne turėdamas galvoje tai, kas žada nutikti, bet aklinoje akimirksnio tamsoje: dar iki tada, kai Raudų sienoje pražydo sulankstytos maldos, prieš Japonijos krizę, prieš dešimtį tūkstančių dingusių vaikų ir Milijono žygį, iki tada, kai dažniausiai ieškomu žodžiu interneto istorijoje tapo „Adija“. Iki visa griauančių pakartotinių smūgių, iki išsirikiuojant devynioms kariaunoms, iki išdalijant jodo tabletes, iki Amerikai taip ir neatsiunčiant F–, iki tada, kai Mesijas pasirodė esąs per daug išsiblaškęs ar apskritai netikras, todėl neprikėlė gyvųjų ir mirusiųjų. Semas tapo vyru. Izaakas svarstė, ar žudytis, ar kraustytis iš namų į Namus.

– Reikia kaip nors užbaigti šitą istoriją, – pasakė Džiulija rabinui. – Norim atitaisyti skriaudą, o tada, kaip ir planuota, surengti bar micvą.

– Atitaisyti skriaudą – tai atsiprašyti visų už viską?

– Mes norim grįžti į laimę.

Džeikobas ir Džiulija paslapčia atkreipė dėmesį į tai, kaip viltingai, liūdnai ir keistai ji pasakė, o tas žodis išsisklaidė po kambarį ir nusėdo ant religinių knygų stirtų ir dėmėto kilimo. Jie pasiklydo, pametė kompasą, bet vis dar tikėjo, kad įmanoma grįžti, – nors nė vienas gerai nebežinojo apie kokią laimę ji čia šneka.

Rabinas sunėrė pirštus, kaip tikras rabinas, ir atsakė:

– Yra tokia chasidų patarlė: „Vaikydamiės laimės, pabėgame nuo pasitenkinimo.“

Džeikobas atsistojo, sulankstė popierėlį, įsikišo į kišenę ir atsakė:

– Apkaltinot ne tą berniūkštį.